

Podhoreckich.

Biorąc pod uwagę powyższe proponuje się podjęcie zdecydowanych działań legislacyjnych likwidujących skomplikowaną podwójną rejestracyjną na rzecz przejrzystości i jednolitości działania organów stosujących przepisy.

Сидорак Андрій Миколайович
аспірант Українського
Католицького Університету

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПЕРСОНАЛІЗМ У РОЗУМІННІ АРХИМАНДРИТА СОФРОНІЯ САХАРОВА ЯК ДОРОГОВКАЗ ДЛЯ НАПРЯМКУ РУХУ В КОНТЕКСТІ ДУХОВНОЇ СИТУАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Україна, знаходячись на світоглядному перетині Сходу та Заходу, у тій чи іншій мірі зазнає на собі ментального впливу цих двох світів, кожний з яких по своєму несе небезпеку духовному життю людини. Подвійний вимір цієї небезпеки полягає у розвитку двох протилежних напрямків – індивідуалізму та безособовості. Якщо індивідуалізм є більш притаманний високорозвиненим суспільствам та ментальності Заходу, то безособовістю характеризуються різного роду тоталітарні системи та ментальність Сходу. Проте, як індивідуалізм, так і безособовість, по своїй суті, не задовольняють глибинних потреб людини. Це спонукає до пошуків інших джерел.

У цій перспективі важливим є звернутись до філософсько-богословської думки архімандрита Софронія Сахарова. У першу чергу йдеться про його християнський персоналізм. Саме у ньому можна знайти гідну відповідь на виклики сучасності – індивідуалізму та безособовості.

З одного боку, Софроній Сахаров протиставляє сучасну індивідуалістичну цивілізацію з її ідеалами індивідуалізму (який по суті є станом падіння з його безвихідним трагізмом) [3, с. 241] спільноті персон¹, яка є «сіллю землі та світлом світу», і яка реалізовується у Церкві – «з особливою силою в літургійному акті: саме там являється істинний образ Святої Трійці» [3, с. 241]. З іншої сторони, архімандрит через власний духовний досвід дійшов висновку стосовно онтологічної безперспективності імперсональної духовності, оскільки остання заперечує те неповторне у кожній людині, що найбільше надає сенсу її існуванню – заперечує її особистість-персону. Адже «сама по собі персона є неминущою цінністю, більшою, ніж весь інший космос» [3, с. 232].

Розуміння таємниці людини у Софронія Сахарова спирається на Одкровення стосовно людини. У тому, що архімандрит ставить на перший план Одкровення Боже про людину, а саме – наголошуючи на важливості образу Бога у Людині, він слідує загальній тенденції християнського Сходу, де за словами Євдокимова – «божественний елемент людської природи, *imago Dei*

¹ Про модель еклезіального буття на образ Пресвятої Трійці як противагу індивідуалізму та тоталітаризму згадує також священник Володимир Смалій [7, с. 10].

(образ Божий), береться за основу в антропології» [1, с. 87]. У першу чергу це Одкровення записане у Святому Письмі. Як пише архімандрит Софроній: «Я не визначаю себе сам, хто і що «єсм аз», але я слідую вірою Одкровенню згори і приймаю його як пізнання про те, що Бог мислить про людину. За виразом Святого Писання *сотворимо на образ Наш і на подобу* ми є подоба і образ Самого Бога» [4, с. 217].

Софроній Сахаров використовує латинський термін персона, який у його розумінні рівнозначний патристичному грецькому терміну «іпостась» [8, с. 70]. Архімандрит вважає виникнення принципу персони найвищим моментом у створенні світу: «Принцип персони є кульмінаційний момент у творенні світу. Таємничо виникає життя Персони, яке вислизає від будь-якого «раціоналістичного» визначення. Персона повстає носієм життя; вона є та, хто воістину живе. Якщо можливо було б відняти від Буття цей момент, цей принцип... то усе втратить сенс, по суті зануриться у смерть» [6, с. 172].

Наше буттєве розуміння персони стоїть неспіввимірно далеко від того, яке значення у це поняття вкладає архімандрит. Те, що ми зазвичай розуміємо під терміном персони, у розумінні архімандрита є індивідуумом. Поняття індивідуума пов'язане з обмеженістю, саме таке розуміння персональності як індивідуальності було характерним й для феномену відкидання персональності як обмежуючого принципу в Божественному Абсолюті в східній нехристиянській містичній парадигмі, яка певний час заповонила Сахарова. Він усвідомив онтологічну несприйнятливості того, щоб повністю відмовитись від своєї персональності як того вимагала безперсональна містика нехристиянського Сходу.

Персона не може бути пізнаною за допомогою концептуальних понять, вона може бути пізнаною лише в екзистенційному вимірі свого існування. Неможливо до кінця визначити чим є персона¹, проте можливо описати як вона існує. Сахаров називає такий підхід у богослов'ї архімандрита «динамічним визначенням» [8, с. 72]. Персона – людська чи Божа, є таємницею, і не може бути осягнутою за допомогою розумових категорій², але лише в результаті екзистенційного досвіду.

Попри неможливості збагнути таємницю Персони за допомогою абстрактного мислення, її відкриття мало своїм початком швидше філософські і навіть наукові пошуки, ніж богословські. У своїх листах архімандрит пише про

¹ Глибина розуміння особистості за словами Євдокимова не досяжна ні в одному персоналізмі. У великій мірі такий стан речей пов'язаний з тим виміром, який ріднить людину з Богом. Євдокимов пише, що особистість існує лише у Бозі, більше того-визначення особистості «може виходити лише з тринітарного догмату як одкровення про людську природу. Кожна божественна Особа є живий дар у зустрічі «обличчям до обличчя» і в «взаємопроникненні» Трьох. Це є со-esse (спів-буття): Особа існує для спілкування, Вона, по суті, існує через нього... Особа існує лише у Бозі. Людина тужить за можливістю стати «особою», і вона її реалізовує у спілкуванні з божественною Особою» [1, с. 100]. Особа в абсолютному сенсі існує лише у Бозі, а людська особа є лише образом Бога. [Див.: 1, с. 102].

² Вона є «буття, невловиме ні для філософської, ні для наукової форми пізнання: вона, подібно до Бога, непізнавана до кінця із-зовні, якщо не відкривається сама іншій персоні» [3, с. 227].

його зацікавленість тим, що є початком будь-якого буття [6, с. 35]. Заглиблюючись у різноманітні наукові теорії стосовно початку буття, він одночасно шукав як пояснення виникнення буття, так і пояснення таємниці персони. Відповідь Сахаров знайшов лише у Євангелії від Івана, де йде мова про Особу Христа як Логос та Мудрість Бога, яка є також Іпостасною Мудрістю, і що все, що існує – існує лише завдяки Йому: «Тоді для мене розв'язалось питання дуже виразно, що над-особистісний Абсолют зовсім не є Буття. А буття є лише Персона, і без цієї Персони нічого не може існувати: «Вся Тем биша», то їсть через Нього все виникло і ніщо не виникло без Нього» [6, с. 35].

Архімандрит пише про поступовий перехід від індивідуальної форми буття в «іпостасно-персональний образ буття у Бозі вічному» [5, с. 35]. Він говорить про трансцендентування персони – «...персона в нас народжується у надприродній молитві лицем до Лиця Живого Бога, вона, персона, не підвладна природним стихіям; а трансцендентує земні межі і рухається у сфері інших вимірів» [3, с. 231].

Цікавими у цій перспективі є ідеї І. Зізіуласа стосовно понять *ekstasis* та *hypostatis*, який, роблячи розрізнення між особистістю (*personhood*) та індивідуальністю (*personality*), відмічає, що «бути особистістю зовсім не те, що бути індивідом або «персоною», тому що особистість не може мислитись сама по собі як статична одиниця, але постільки, оскільки *перебуває у відношеннях*. Таким чином, особистість розуміє під «відкритістю буття», і, навіть, більше того, *ekstasis* буття, тобто рухом до спілкування, який призводить до подолання меж «самості» і таким чином до *свободи*. У той же час, і на противагу частковості індивіда, до якого можна віднести такі дії, як додавання і поєднання, особистість у своєму екстатичному характері розкриває своє буття *кафолічним*, тобто цілісним і нероздільним чином, і тому, будучи екстатичною (*ekstatic*), стає *іпостасною (hipostatic)* – носієм своєї природи у її повноті» [2, с. 274-275].

Така здатність трансцендентувати базується на онтологічній основі феномену людської персональності, яку ми отримуємо як дар, який покликаний розвивати. Привідкриває цю онтологічну основу Євдокимов – «Людина розкриває саму себе і творить особистість через роздуми про іншу людську істоту, але вона осягає усю істину про себе лише тоді, коли піднімається до свідомості, яку Бог має про неї, коли вона опиняється в середині відносин, які відповідають особистісному образу дій божественного "Ти"» [1, с. 102-103].

Знання правди про людину і її покликання дає людині не лише внутрішню перспективу духовного зростання, але також впливає на всі інші важливі для людини рівні буття. Архімандрит написав слова, які можна розглядати як ключ для вирішення якщо не усіх, то більшості проблем, про які турбується людина у часі свого буття – «Мені ЯСНО, що якщо б люди зрозуміли, пізнали, що є Людина, то усі «політичні», «соціальні», «демографічні», «сімейні», «економічними» і тому подібні проблеми розв'язались би самі собою, і усе людство стало би єдиною великою та прекрасною сім'єю, братами» [6, с. 270].

Підсумовуючи все вище викладене можна сказати, що глибокий аналіз Софронієм Сахаровим важливих небезпек сучасного суспільства – індивідуалізму та імперсоналізму, які у тій чи іншій мірі загрожують Україні, показав їх безперспективність для духовного розвитку людини. Разом з тим, розуміння таємниці християнського персоналізму відкривають як духовну перспективу розвитку кожної особистості зокрема, так і претендують на дієвий засіб вирішення загальносуспільних проблем економічного, політичного та інших подібного типу екзистенційних викликів, які завжди стоятимуть перед суспільством, яке не прийматиме глибокої правди про таємницю людини.

Література

1. Евдокимов П. Православие / Пер. с фр. – М.: Издательство ББИ, 2012. – 500 с.
2. Зизиулас Иоанн. Общение и инаковость. Новые очерки о личности и церкви / Пер. с англ. – М.: Издательство ББИ, 2012. – 407 с.
3. Сахаров Софроний, архимандрит. Видеть Бога как Он есть. Изд. 3-е, исправленное. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006. – 400 с.
4. Сахаров Софроний, архимандрит. Духовные беседы. Том 2-й. Изд. 1-е. Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, 2007. – 336 с.
5. Сахаров Софроний, архимандрит. О молитве. Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь. Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2010. – 222 с.
6. Сахаров Софроний, архимандрит. Письма в Россию. – 3-е изд. – СТСЛ, 2010. – 288 с.
7. Шмалий Владимир, священник. Понятие личности в современном православном богословии // Концепция человеческой личности в богословии и религиозном сознании Нового и новейшего времени. – М.: ИВИ РАН, 2008. – С. 5-10.
8. Sakharov Nicholas. I love, therefore I am. The Theological Legacy of Archimandrite Sophrony. – New York, St. Vladimir's Seminary Press Crestwood, 2002. – 253 p.